

Projektas yra bendrai finansuojamas iš Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014-2020 metų nacionalinės programos lėšų

PMIF
Prieglobsčio, migracijos
ir integracijos fondas

LIETUVOS
RAUDONASIS KRYŽIUS

LIETUVOS RAUDONOJO KRYŽIAUS 2021 M. STEBĖSENOS ATASKAITOS SANTRAUKA

Prieglobsčio prašytojai 2021 m.

Migracijos departamento (toliau – MD) duomenimis, iki 2021-11-01 Lietuvoje priimti 3 597 prieglobsčio prašymai. Daugiau nei 80 proc. – II-oje metų pusėje. Daugiausiai prašymų priimta rugpjūtį (1 160).

Dažniausios kilmės šalys (iki 2021-11-01): (1) Irakas – 2 164 prieglobsčio prašymai (60,1 proc. visų prašymų); (2) Afganistanas – 220 (6,1 proc.); (3) Baltarusija – 182 (5,1 proc.); (4) Rusijos Federacija – 121 (3,4 proc.); (5) Kamerūnas – 114 (3,2 proc.); (6) Sirija – 109 (3 proc.); (7) Kongas – 98 (2,7 proc.); (8) Gvinėja – 74 (2,1 proc.); (9) Kongo DR – 60 (1,7 proc.); (10) Iranas – 57 (1,6 proc.). **Prieglobsčio prašymai iš šių 10 šalių sudaro beveik 89 proc. visų prašymų.**

Statistikos departamento duomenimis, iki metų pabaigos fiksuoti 4 326 neteisėtu būdu į šalį patekę asmenys.

Iki 2021-11-01 MD buvo tenkinusi 283 prašymus (suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga) arba **7,8 proc. visų prašymų.** Daugiausiai prašymų patenkinta rugsėjį (168). 166 (beveik 99 proc.) iš jų – Afganistano piliečiams¹.

Pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga (iki 2021-11-01) suteikta 10 šalių piliečiams: Afganistano – 180 (apie 64 proc. visų tenkintų prašymų), Baltarusijos – 53, Eritrėjos – 24, Sirijos – 9, Rusijos Federacijos – 6, Tadžikistano – 4, Irako ir Turkijos – po 2, Azerbaidžano ir Kinijos – po 1. **2021-11-01 buvo neišnagrinėta 1 800 prieglobsčio prašymų.**

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus (toliau – LRK) stebėseną

Per 2021 m. atlikta 116 stebėsenos vizitų. 92 iš jų atlikti fiziškai lankantis objektuose, 24 – nuotoliniu būdu (per vaizdo platformas arba mobiliuoju telefonu) dėl karantino. 9 atvejais stebėtos pirminės prieglobsčio prašytojų apklausos.

Parengtos 92 ataskaitos. 12 LRK stebėsenos ataskaitų apima daugiau nei vieną vizitą, todėl vizitų ir ataskaitų skaičius skiriasi.

Dažniausiai 2021 m. stebėti objektai (įskaitant nuotolinę stebėseną): Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau – VSAT) Pabradės Užsieniečių registracijos centras (toliau – URC) – 13; Ruklos Pabėgėlių priėmimo centras (toliau – PPC) – 7; VSAT G. Žagunio pasienio užkarda (toliau – PU) ir Kapčiamiesčio PU – po 6; Švenčionių PU ir Kabelių PU – po 5.

¹ Patenkintų prašymų padidėjimas susijęs su vasarą iš Afganistano perkeltais asmenimis, kurie talkino Lietuvos kariuomenei, JT, ES, kt. institucijoms misijose Afganistane: <https://migracija.lrv.lt/lt/naujienos/prieglobstis-suteiktas-visiems-i-lietuva-perkeltiems-afganistanieciams>

Dėl metų viduryje pasikeitusios situacijos (išaugusio laikinų stovyklų skaičiaus ir stipriai kritusio priėmimo bei apsaugos sąlygų standartų) **po rugpjūčio 1 d. buvo atlikti 32 pakartotiniai vizitai į stovyklas, kurioms buvo teiktos LRK rekomendacijos** dėl neatitikimų minimaliems humanitariniams standartams (žr. – 2021 m. II-asis pusmetis).

LRK stebėsenos ataskaita

Dėl metų viduryje šalyje kilusios migracijos krizės LRK stebėsenos ataskaita padalinta į dvi dalis: I-ojo pusmečio (sausio-birželio mėn.) ir II-ojo pusmečio (liepos-gruodžio mėn.).

Abu pusmečiai buvo itin skirtingi lyginant priėmimo ir apsaugos (angl. *protection*) sąlygas, prieigą prie paslaugų ir procedūrų. Taip pat dėl iš esmės pasikeitusios situacijos metų eigoje greta Europos prieglobsčio paramos biuro (toliau – EASO)² standartų, skirtų prieglobsčio prašytojų priėmimui, pradėtas taikyti ir globalus įrankis SFERA³, kuriame taikomi žemesni humanitarinių standartų kriterijai ekstremalių situacijų metu.

2021 m. I-asis pusmetis

Vertinant I-ojo pusmečio stebėsenos rezultatus, galima konstatuoti, kad tiek pirminė migracijos sistemos grandis (prieglobsčio prašymų priėmimas, buitinių sąlygų užtikrinimas, pirminės procedūros (apklausos), tolesnis nukreipimas), tiek ir tolesnė migracijos sistemos grandis (prieglobsčio prašytojai, gyvenantys priėmimo centruose) funkcionavo praktiškai be didesnių trikdžių, neskaitant objektyvių iššūkių, kuriuos dėl karantino patyrė valstybė ir visuomenė.

Pagrindiniai pastebėjimai ir išvados:

1. **Pagrindinis priėmimo sąlygų neatitikimas – ribota galimybė prieglobsčio prašytojams VSAT PKP ir PU susisiekti su artimaisiais po prieglobsčio prašymo pateikimo.** Šis neatitikimas I-ąjį pusmetį nebuvo absoliutus, tačiau keli fiksuoti atvejai verčia atkreipti dėmesį.

2. Iš paslaugų priėmimo centruose pusės stebėta prieiga prie švietimo (Ruklos PPC) ir psichikos sveikatos bei iš dalies medicinos (Pabradės URC). **Rekomenduota stiprinti psichikos sveikatos prevenciją ir užtikrinti geresnę prieigą prie psichikos sveikatos paslaugų** (lietė visus centrus karantino metu, nes bendrai fiksuotas visuomenės psichikos sveikatos būklės pablogėjimas).

3. Karantino laikotarpiu buvo nustatyta, kad **prieglobsčio prašytojai išeiti iš Pabradės URC gali tik 2 val. laikotarpiui**, neskaitant su darbo santykiais ir mokslu susijusiomis aplinkybėmis. **Toks ribojimas galimai nepagrįstai varžė laisvę, kai likusi visuomenės dalis tokią teisę turėjo sušvelninus apribojimus dėl karantino.**

4. **Birželį pasikeitus situacijai, fiksuoti pirmieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams Pabradės URC įrengtame laikinajame palapinių miestelyje:** netinkamas teritorijos išdėstymas gaisrų prevencijos atžvilgiu; higienos normų neatitinkanti temperatūra gyvenamosiose palapinėse; nepakankama prieiga prie medicinos paslaugų; nepakankamas

² <https://easo.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

³ <https://spherestandards.org/handbook-2018/>

informavimas, vertėjų ir personalo trūkumas; drenažo sistemos ir palapinių miestelio pagrindo trūkumas; higienos priemonių trūkumas; privatumo neužtikrinimas sanitariniuose mazguose.

5. Lyginant su 2020 m., **pirminių migracijos apklausų kokybė** (ypač organizuojant nuotolines apklausas) **pagerėjo**. Tačiau **rekomenduota pastiprinti infrastruktūros dalį užtikrinant daugiau vaizdo kamerų**, kad būtų galima matyti visus apklausų dalyvius.

2021 m. II-asis pusmetis

Birželį prasidėjęs krizinis periodas tęsėsi iki spalio, kai dauguma migrantų šalant orams iš palapinių perkelti į esamus arba naujai įkurtus priėmimo centrus. VSAT PU ir PKP liko ne daugiau kaip 300 žmonių. Kritinis taškas buvo pasiektas liepą, kai 9 šalies savivaldybėse spontaniškai atsirado daugiau nei 30 laikino apgyvendinimo taškų. Šiuo periodu fiksuota daugiausiai neatitikimų minimaliems standartams ir nusiskundimų iš kalbintų prieglobsčio prašytojų.

Atlikus 32 pakartotinius vizitus į stovyklas, kurioms teiktos rekomendacijos dėl neatitikimų minimaliems humanitariniams standartams, **nustatyta**, kad **1 atveju** (Vydenių stovykla) **pilnai atsižvelgta** į teiktas pastabas pagal esamas aplinkybes, **21 atveju atsižvelgta iš dalies**, t. y. pataisyti ne visi, o dalis probleminių aspektų (Verebiejų stovykla, Alytaus stovykla, Adutiškio PU, Druskininkų PU, Kazitiškio stovykla, G. Žagunio PU, Kabelių PU, Švendubrės UPKP, Linkmenų stovykla, Tverėčiaus PU, Pūškų PU, Kapčiamiesčio PU, Kapčiamiesčio stovykla, Pavoverės PU, Pabradės URC palapinių miestelis, VSAT Pasieniečių mokykla, Padvarionių PU, Kenos PU, Lavoriškių PU, Švenčionių PU, Tribonių PU), **1 atveju neatsižvelgta**, t. y. fiksuoti analogiški neatitikimai standartams (Rūdninkų poligonas).

Labiausiai pagerėjo situacija dėl prieigos prie medicinos paslaugų, taip pat maitinimo ir humanitarinės pagalbos tiekimo (drabužiai, higiena, antklodės), papildomo apsipirkimo organizavimo. Tačiau nemažai vietų vis dar buvo fiksuojama, kad augant žmogui skaičiui neatlikta sanitarinių mazgų plėtra, kartu gyvena vieniši vyrai ir moterys, taip pat nelydimi nepilnamečiai, kyla įtampų tarp vienoje stovykloje gyvenančių skirtingų etninių grupių atstovų. Vėluota geresnes sąlygas suteikti pažeidžiamiems ir specialiųjų poreikių turintiems žmonėms.

Etapas nuo spalio iki metų pabaigos žymi stabilizavimosi periodą. Iš esmės sumažėjo migracijos srautas ir tai leido gerinti esamas sąlygas. Be to, šis etapas sietinas su apgyvendinimo sistemos susitvarkymu, kai atsirado nauji ilgalaikio apgyvendinimo centrai, pradėjo funkcionuoti paslaugų teikimas (prieiga prie medicinos, psichologo paslaugų, švietimo, soc. paslaugų, užimtumo ir kt.).

Iki spalio šalia esamų Pabradės URC, Ruklos PPC ir Jiezno paramos šeimai centro (toliau – PŠC) **buvo įkurti 3 nauji priėmimo centrai**: Medininkų URC, Kybartų URC ir Naujininkų PPC. LRK stebėtojams buvo sudarytos galimybės įvertinti patalpas Kybartuose ir Naujininkuose prieš įrengiant nuolatinio apgyvendinimo vietas.

Pateikus pastabas, sąlygos Naujininkų PPC buvo palaiapsniui gerinamos. Tuo tarpu įvertinus Kybartuose esančią infrastruktūrą ir sudarytas sąlygas konstatuota, kad objektas, kurio pirminė paskirtis – įkalinimas, gali būti tik laikinas sprendimas šalant orams iškeliant žmones iš palapinių. Suradus kitą objektą, kuris neturėtų stigmatizuojančių elementų, MD sprendimų laukiančius užsieniečius LRK rekomendavo perkelti į orias žmogaus teises užtikrinančias patalpas. Iki metų

pabaigos didesnių patobulinimų šiame centre nebuvo atlikta. Kybartų URC vis dar gyveno per didelis skaičius žmonių (2021-12-27 – 640), nebuvo nuolat prieinamas karštas vanduo ir kt. Šis centras išlieka vienu iš didžiausių kritinių taškų, kuriuos būtina spręsti 2022 m.

Metų pabaigoje 6 centruose (VSAT Pabradės, Medininkų ir Kybartų URC, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM) kuruojamuose Ruklos ir Naujininkų PPC, taip pat Jiezno PŠC) **atlikta teminė stebėseną, skirtą įvertinti atitiktį** Vidaus reikalų ministrės – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės **operacijų vadovės sprendimui** „Dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užsieniečiams“ **ir medicinos paslaugų prieinamumą nuolatinio apgyvendinimo vietose.**

Apklausus atsitiktinai parinktus užsieniečius surinkti duomenys, kad (1) **pas medikus po kreipimosi patenka apie 91 proc. apklaustųjų**; (2) **82 proc. geba identifikuoti, koks specialistas suteikė paslaugas**; (3) **72 proc. teigiamai vertina suteiktų paslaugų kokybę**; (4) **65 proc. nurodė galintys suprasti pokalbio su medikais turinį**: diagnozę, pateiktą išrašą, receptus ir kt.; (5) **96 proc. teigė, kad privatumas vizitų metu užtikrinamas**; (6) **89 proc. teigė, kad buvo sureaguota į vaistų poreikį**. Taip pat remiantis apklausų duomenimis, nustatyta, kad vidutinis laukimo pas medikus laikas po kreipimosi yra kiek daugiau nei 4 d. Vaistų apklaustieji nurodė laukiantys vidutiniškai 2 d. GMP vyksta vidutiniškai daugiau nei pusvalandį.

Pažymėtina, kad metų pabaigoje situacija dėl prieigos prie medicinos paslaugų, lyginant su ankstesniais vizitais, buvo pagerėjusi, ypač SADM žinioje esančiuose centruose bei Jiezno PŠC. Situacija VSAT centruose buvo kiek prastesnė. Dėl infrastruktūros trūkumų kylantys iššūkiai ypač aktualūs Medininkų URC ir Ruklos PPC konteinerių miesteliams: (1) **atstumas nuo gyvenamųjų namelių iki sanitarinių mazgų** dėl peršalimo ligų rizikos šaltuoju metų laiku ir (2) **naudojimasis bendrais sanitariniais mazgais** dėl privatumo, higienos ir užkrečiamųjų ligų profilaktikos.

Didžiausiu iššikiu siekiant pagerinti teikiamas medicinos paslaugas lieka ne vietiniai, o sisteminiai aspektai. Pirma, prieigos sistema dar tik kuriama, reaguojama į iššūkius. Antra, susiduriama su personalo trūkumu (ypač regionuose). Trečia priežastis – įstatyminės bazės keitimai ir proceso eigoje taikyti ribojimai, kurie trikdė tinkamą prieigą prie medicinos paslaugų.

Tyrimo išvadose akcentuota ir susikalbėjimo bei vertimo problematika. Jei priėmimo centruose šią problemą mėginama spręsti pasitelkiant, pavyzdžiui, deleguotus EASO vertėjus, taip pat kitus vertėjus, angliškai arba rusiškai kalbančius migrantus, tai nuvykus į gydymo įstaigą, akivaizdžiai nėra tinkamo algoritmo, kaip aptarnauti užsieniečių ir su juo susikalbėti.

Pagrindiniai pastebėjimai ir išvados:

1. **Dalies užsieniečių prieglobsčio prašymus buvo vėluojama priimti, procedūros strigo, jų tvarka nebuvo iki galo aiški, pačios procedūros vykdomos skubotai.** Dar metų pabaigoje buvo gauta pranešimų apie anksčiau į Lietuvą patekusių užsieniečių prieglobsčio prašymų priėmimą.

2. **Prieglobsčio prašytojų ir kitų migrantų identifikavimas, registracija ir tolesnis nukreipimas nebuvo efektyvus ir ilgą laiką strigo.** Tai stipriai atsiliepė kokybiškam pažeidžiamumo nustatymui, šeimos vienovės principo užtikrinimui, vakcinacijos dėl Covid-19 tęstinumui ir kt. Neefektyvaus identifikavimo pasekmės buvo jaučiamos iki vėlyvo rudens.

3. II-ąjį pusmetį visuotinai taikyti judėjimo laisvės apribojimai prieglobsčio prašytojams ir kitiems į šalį neteisėtai patekusiems migrantams. Visi jie *de facto* buvo sulaukyti, netaikant išimčių pažeidžiamiesiems, specialių poreikių turintiems žmonėms, šeimoms, nepilnamečiams ir kt.

4. Priėmimo sąlygos prieš perkeltant į ilgalaikio apgyvendinimo vietas (iki spalio mėn., o kai kur – ir vėliau) buvo nepatenkinamos. Kalbama apie stovyklų perpildymą, šildymą, maitinimą, geriamąjį vandenį ir vandenį buities reikmėms, higienos sąlygas sanitariniuose mazguose ir bendrose patalpose, prieigą prie medicinos paslaugų ir vaistų, taip pat kitų paslaugų – socialinių, psichologo paslaugos, užimtumo ir švietimo.

5. Apsaugos sąlygos prieš perkeltant į ilgalaikio apgyvendinimo vietas (iki spalio mėn., o kai kur – ir vėliau) buvo nepatenkinamos. Kalbama apie teisę į privatumą ir orias gyvenimo sąlygas, vienišų vyrų ir moterų, taip pat nelydimų nepilnamečių atskyrimą, dėl etninių, religinių, rasinių ir kitų socialinių priežasčių kylančias įtampas, galimai iš apsaugą užtikrinančių pareigūnų patiriamą smurtą, papildomą judėjimo suvaržymą stovyklų viduje, kai negalimas buvimas lauke arba buvimo laikas yra stipriai apribotas.

6. Informacija apie prieglobsčio suteikimo procedūras, teisinės pagalbos prieiga, galimybė suprasti pateikiamą informaciją ir apskūsti gaunamus sprendimus buvo nepakankama.

7. Stebėtojų pateikimas į užsieniečių apgyvendinimo vietas buvo galimas ir netrukdomas (išskyrus atvejus dėl Covid-19 protrūkių, saugumą dėl kylančių neramumų ar pan.), tačiau **pranešimai apie prieglobsčio prašymus ir pirmines migracijos apklausas buvo gaunami nereguliariai** ir į įprastą situaciją grįžo tik metų pabaigoje.